

як медичну, а й як соціально-педагогічну. Адже соціальний педагог – це фахівець, який здійснює комплекс профілактичних заходів, що спрямовані на попередження виникнення патологій у суспільстві (п'янство, алкоголізм, наркоманія, проституція та ін.) та їх наслідків (девіантна, протиправна, адиктивна, суїцидальна поведінка тощо).

Рень Л. В.

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ ПОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну принесло для нашого населення багато лиха – втрати близьких, руйнування осель, інфраструктури, звичного способу життя та ін. Стан людей, які переживають війну, можна охарактеризувати як хронічний стрес, адже війна продовжується і стресовий стан має тривалу дію.

Зважаючи на це, перед фахівцями помічних професій (насамперед соціальними працівниками, психологами) стоїть багато завдань і викликів, що пов'язані з їхнім власним досвідом проживання війни та необхідністю надання допомоги тим, хто цього потребує. Надаючи соціальну та психологічну допомогу постраждалим унаслідок воєнних дій, фахівці помічних професій мають подбати про можливості для власного відновлення, резильєнтність.

Резилієнс у своєму початковому значенні є фізичною здатністю матеріалу повертатися до вихідного стану. Поняття «резильєнтність» (або синоніми – резилієнс, психологічна пружність, стресостійкість, стійкість) увійшло у термінологію соціальних, поведінкових наук понад 40 років тому завдяки працям Е. Werner та її колезі R. Smith («Overcoming the odds: high risk children from birth to adulthood»).

За визначенням ВООЗ, резилієнс – це здатність людини відносно добре долати важкі ситуації, особистісна ресурсність.

Резильєнтність – це «здатність дорослих, які зазнали ізолюваних і потенційно руйнівних подій, таких як смерть

близького родича або ситуація, що загрожує життю у звичайних обставинах, підтримувати відносно стабільний, здоровий рівень психологічного та фізичного функціонування» (Bonanno, 2004).

Резильєнтність також розглядають як позитивне реагування на негативні життєві події; здатність до конструктивного сприйняття ускладнених ситуацій, досягнення бажаного стану соціальної й емоційної рівноваги навіть в умовах значних ризиків; здатність до збереження позитивної адаптації, психічного здоров'я та вектору психічного розвитку, попри перебування під впливом стресових, психотравмивних чинників; збереження стану психологічного комфорту (Betancourt T., Khan K., 2008; Masten A., Best K., Garmezy N., 1990).

Відповідно до сучасних підходів окреслюють такі основні рівні резилієнс: індивідуальний, сім'ї та громади. У контексті резильєнтності фахівців помічних професій варто звернути увагу на індивідуальний рівень, адже часто інструментом роботи таких фахівців є їхній внутрішній стан, що при взаємодії з клієнтом має великий вплив на перебіг вирішення проблеми людини.

Науковці Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, А. Максименко, С. Богданов, О. Бойко атрибутами індивідуальної резилієнс вважають такі: 1) самооцінка; 2) опора на власні сили; 3) соціальна чуйність. Так, *самооцінка* як атрибут резилієнс – це почуття власної гідності, віра в себе, що дає людині змогу успішно долати серйозні проблеми. *Опора на власні сили*, самозабезпеченість як атрибут резилієнс полягає в тому, що резильєнтні індивіди мають відчуття контролю, вони виявляють незалежність, автономію та самостійність, впевнені, що здатні контролювати свою власну долю перед важкими випробуваннями. *Соціальна чуйність* дає змогу людині або групі взаємодіяти з оточенням, виявляти турботу про інших, допомагати під час негараздів. Резилієнс передбачає соціальну підтримку з боку різних систем, включаючи сім'ю, друзів, релігійні організації та школи. Разом з тим, індивідуальна резилієнс не може стосуватися водночас усіх сфер життя і наявність резилієнс в одній із них не обов'язково означає

наявність її в усіх інших. Тому залежно від сфери дослідники виокремлюють такі види індивідуальної резилієнс: навчальна, емоційна, поведінкова (Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О., 2017).

Резильєнтність, як уміння проходити випробування, формується життєвим, як правило, нелегким досвідом. За словами О. Романчука, «ми стаємо резильєнтним, коли робимо вибір реагувати резильєнтно». На нашу думку, у роботі фахівців помічних професій резильєнтність має бути професійним умінням. Для розуміння його сутності звернемо увагу на елементи резильєнтності: 1) уміння по-інакшому сприймати ситуацію, тобто мати хороші думки і добру перспективу; 2) поведінка (активні дії); 3) цінності визначають спосіб реакції на ситуацію; 4) турбота про себе, наповнення ресурсами; 5) відносини, підтримка тих, хто поруч (Романчук О., 2022).

Варто також звернути увагу на те, що люди з високим показником самоспостережливості демонструють кращий резилієнс, завдяки тому, що мають схильність до спостереження за власним станом свідомості. Відповідно краще долають деструктивні думки та емоції і можуть діяти превентивно, не доводячи до піку переживань (Masten A., 2014). Тому для фахівців помічних професій важливими є рефлексії, групи супервізії та інтервізії.

Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», Інститут когнітивно-поведінкової терапії, Інститут психології здоров'я з початку повномасштабного вторгнення в Україну реалізували ряд проєктів, у межах яких фахівці помічних професій змогли безоплатно пройти вузькоспеціалізовані навчання щодо роботи з проблемами, спричиненими війною, опанувати нові техніки допомоги та самодопомоги, відвідати групи психологічної підтримки та стабілізації. Такі заходи сприяють резильєнтності фахівців помічних професій.

Таким чином, резильєнтність як уміння у роботі фахівців помічних професій випробовується і формується умовами воєнного стану. Важливо пам'ятати, що це не така здатність, яка набувається фахівцем пожиттєво, насправді її треба

підтримувати, щоб зберігалася його «пружність» та адаптивність у складних життєвих обставинах.

Рень Л. В., Хорт К. Г.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ

На сучасному етапі в Україні відбуваються перетворення, які неоднозначно впливають на соціальний розвиток особистості, провокують втрату колишніх життєвих орієнтирів і появу нового ціннісного сенсу життя людини, що спричинено подіями кінця 2013 – початку 2022 року.

Сім'я є найважливішим інститутом у розвитку і вихованні дитини, тому проблеми сім'ї і батьківства є актуальними для сьогодення. Здорова, міцна сім'я – запорука стабільності і розквіту будь-якого суспільства, будь-якої держави. Серед проблем, які, на жаль, постають перед суспільством, є гостра криза сім'ї, причинами якої є зміна моральних норм в області взаємовідносин статей, поширення дошлюбних зв'язків, зміна традиційних (сімейних) ролей чоловіка та жінки, недостатнє збереження історичних українських традицій щодо формування сім'ї, невідповідність молоді до шлюбу, підвищені вимоги щодо шлюбного партнера, алкоголізм і наркоманія та інші.

Найбільш поширені з них пов'язані з розпадом сім'ї унаслідок розлучення подружжя. Діти у таких сім'ях залишаються з одним із батьків (частіше з матір'ю), або виховуються дідом та/або бабою. При розлученні взаємини між батьками і дітьми дуже змінюються. Основною психолого-педагогічною проблемою неповної сім'ї є те, що дитині в ній важко дати цілісне й об'єктивне уявлення про чоловіків і жінок. Діти, які виховуються у неповній сім'ї, більш схильні до проблем різного характеру, ніж діти, які виховуються у повній сім'ї.

Теоретичні та практичні аспекти технології роботи соціального педагога з сім'єю як соціальним інститутом, особливості роботи соціального педагога з різними типами